

PRIEKŠVārds

Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra (IVPC) sagatavotais septītais zinātniskais žurnāls iznāk RTU senāko fakultāšu – Būvniecības inženierzinātņu un Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas, 160. jubilejas gadā – tās savu darbību sāka 1863. gadā. Žurnālā ievietotajos pētījumos minēti šo fakultāšu bijušie studenti un docētāji.

Zinātniskajā žurnālā publicēti septiņi zinātniskie raksti, un piecu pirmo rakstu autori ziņojuši par tiem RTU starptautiskajās zinātniskajās konferencēs. Pētījumu autori ir Latvijas un Ziemeļmaķedonijas zinātnieki, zinātņu vēsturnieki un augstskolu mācībspēki, kuri žurnāla lasītājus iepazīstina ar tehniskās inteligences veikumu ne tikai inženierzinātnēs, bet arī pedagogijā, valodniecībā un kultūrā, ar RTU priekšteča, Rīgas Politehniskā institūta (RPI), absolventu un mācībspēka dzīvesdarbību.

Žurnālu ievada Valsts valodas centra direktora, Latvijas Universitātes (LU) profesora Māra Baltiņa pētījums par latviešu tehniskās inteligences veikumu terminoloģijas jomā līdz Latvijas Republikas izveidei. Tas veikts Latvijas Zinātnes padomes valsts pētījumu programmas projektā «Mūsdienu latviešu valodas lietojums un attīstība» (Nr. VPP-LETONIKA-2022/1-0001). M. Baltiņš pētījumā minējis 29 personas – sešus Rīgas Politehnikuma (RP) un 14 RPI absolventus, kā arī deviņus bijušos studentus, kuri augstskolas diplomu neieguva. Katrs no viņiem devis savu artavu tehniskās terminoloģijas attīstībai 19. gadsimta 2. pusē un 20. gadsimta sākumā.

Pētījums par inženiera, pedagoga, RPI absolventa Jāņa Rupā pedagogisko darbību veikts, sadarbojoties RTU IVPC vadītājai Ilzei Gudro un Vēstures pētniecības un zinātnisko publikāciju nodaļas vadītājai Alīdai Zigmundei ar Gulbenes novada vēstures un mākslas muzeja darbiniecēm Ilzi Ūseli un Inetu Baueri. Veicot izpēti, tapis plašs raksts par J. Rupo, vispusīgi raksturojot viņu un atklājot mazāk zināmo par šo personību, tostarp darbību ne tikai Gulbenē.

Trešais pētījums ir par kuģniecības inženiera Edgara Oto Pinkas dzīves likločiem, ko arhīvos un bibliotēkās pētījis vēsturnieks Indulis Zvirgzdiņš. E. O. Pinka 1914. gadā iestājās RPI, taču nestudēja un izvēlējās mācīties Jūras inženieru skolā Kronštatē. Starpkaru laikā viņš bija viens no labākajiem speciālistiem Latvijas jūras spēkos, popularizējis latviešu mūziku Francijā. Viņa meita Māra Pinka ir RPI absolvente un bijusī docētāja.

RPI bijušā profesora Mihaila Berlova mūžs pagājis cariskajā Krievijā un Latvijas Republikā starpkaru laikā. Kā izpētījušas LU pētniece Svetlana Kovaļčuka un RTU profesore Alīda Zigmunde, M. Berlovs un viņa ģimene pēc vilšanās padomju Krievijā pirmajos padomju varas gados lūdza Latvijas varas iestādes atļaut apmesties uz dzīvi Rīgā un iegūt Latvijas pavalstniecību. Nozīmīgs ir profesora pedagoģiskais un zinātniskais mantojums, tostarp viņa sastādītās daudzās mācību grāmatas.

Piektais pētījums ir par Latvijas Zinātņu akadēmijas Goda doktora Voldemāra Dāles zinātnisko darbību un ieguldījumu enerģētikas attīstībā. Raksta autore, LU asociētā profesore Austrā Avotiņa, zinātnieka dzīvei izseko visa mūža garumā, pieminot arī viņa sadarbību ar RTU Enerģētikas un elektrotehnikas fakultāti un tās zinātniekiem.

Tālāk seko privātās Skopjes Universitātes Amerikas koledžas Ziemeļmaķedonijā profesora Vladimira Ladinska (*Vladimir Ladinski*) pētījums par pirmajiem inženieriem un arhitektiem, kas dzimuši pašreizējās Ziemeļmaķedonijas teritorijā. Vairāku desmitu inženieru vidū pētnieks apzinājis arī trīs RPI absolventus, kas augstskolu absolvējuši pirms Pirmā pasaules kara un kuriem Belgradas Tehniskā fakultāte ir atzinusi iegūto diplomu 20. gadsimta 30. gados.

Zinātnisko žurnālu noslēdz aviācijas vēsturnieka Gintera Zolingerā (*Guenther Sollinger*) pētījums par konstruktoriem un pilotiem – pasaules aviācijas attīstītājiem (1900–1914). Raksts tapis, analizējot 14 142 individu dzīvesdarbību, kā arī lidmašīnu tipus, helikopterus, ornitopterus, planierus un citus lidojošos aparātus, kas tika ekspluatēti 20. gadsimta sākumā – līdz Pirmajam pasaules karam.

Žurnāla noslēgumā publicēti to RPI / RTU docētāju nekroloģi, kuri mūžībā devušies 2022./2023. studiju gada laikā. Mūžībā aizsaukti Gunārs Asaris, Vera Gošteine, Vladislavs Grišins, Rihards Indriksons, Lūcija Kupče, *Peter Mensah*, Jānis Osis, Egils Pāns, Laimonis Šteinbergs, Gunārs Upītis, Jānis Valeinis, Visvaldis Vrubļevskis, Māris Zeltiņš; docētājs un RTU Goda doktors Tālis Millers; RTU Tautas deju ansambļa «Vektors» ilggadējais vadītājs, horeogrāfs Uldis Šteins; ilggadējās darbinieces – Finanšu prorektora dienesta lietvede Gunta Freiberga, RTU Zinātniskās bibliotēkas bibliotekāre Diāna Ielīte, RTU Arodbiedrības organizācijas Pensionāru padomes priekšsēdētāja Māra Lēruma, Inženiermatemātikas katedras darbiniece Velta Šaicāne, RPI / RTU rektora bijusī palīdzē Daina Zviedre.

Zinātnisko rakstu krājumu noslēdz RTU 2022./2023. studiju gada nozīmīgāko notikumu hronoloģija (01.09.2022–31.08.2023).

Galvenā redaktore asociētā profesore *Dr. psych.* Airisa Šteinberga

FOREWORD

The seventh volume of the scientific journal issued by the Research Centre for Engineering History of RTU (RCEH) was published in the year of the 160th anniversary of oldest faculties of RTU – the Faculty of Civil Engineering and Faculty of Materials Science and Applied Chemistry, which started their activities in 1863. The papers included in this volume of the journal are dedicated to former students and lecturers of these faculties.

This volume contains seven scientific articles. The authors of the first five papers have reported on their findings at international scientific conferences of RTU. The authors of the research are Latvian and North Macedonian scientists, historians of science, and faculty of universities, who introduce the readers to the performance of technical intelligentsia not only in engineering but also in pedagogy, linguistics, and culture, reflecting on the activities of graduates and faculty of RTU predecessor, Riga Polytechnic Institute (RPI).

This volume opens with a paper by *Māris Baltiņš*, Professor of the University of Latvia (UL), Director of the State Language Centre of Latvia, presenting his research on the contribution of the Latvian technical intelligentsia to the field of terminology until the establishment of the Republic of Latvia. The research was carried out within the project «*Mūsdienu latviešu valodas lietojums un attīstība*» (Research on the Use and Development of the Modern Latvian Language) of the National Research Program of the Latvian Council of Science (No. VPP LETONIKA-2022/1-0001). *M. Baltiņš* mentioned 29 persons in the study – six graduates of Riga Polytechnicum (RP) and 14 graduates of RPI, as well as nine former students who did not obtain a university diploma. Each of them contributed to the development of technical terminology in the second half of the 19th century and the beginning of the 20th century.

The research on the pedagogical activity of an engineer, pedagogue, RPI graduate *Jānis Rupais* was carried out in collaboration with the Director of RTU RCEH *Ilze Gudro* and the Head of the Department for Historic Research and Scientific Publications *Alīda Zigmunde* with the employees of *Gulbene Municipality Museum of History and Art Ilze Ūsele* and *Ineta Bauere*. A comprehensive article about *J. Rupais* provides results of extensive research on this personality, revealing some lesser-known facts, including the account of the activities of *Jānis Rupais* in *Gulbene City*.

The third paper is dedicated to the twists and turns in the life of shipping engineer *Edgars Oto Pinka*, the study was conducted in archives and libraries by historian *Indulis Zvirgzdiņš*. *E. O. Pinka* entered RPI in 1914 but did not commence his studies and chose to study at the Naval Engineering School in Kronstadt. During the interwar period, he was one of the best specialists in the Latvian Navy, who popularized Latvian music in France. His daughter *Māra Pinka* is a graduate and a former lecturer of RPI.

The fourth paper by UL researcher *Svetlana Kovalčuka* and RTU Professor *Alida Zigmunde* is dedicated to a former RPI Professor Mikhail Berlov, who lived in Tsarist Russia and the Republic of Latvia during the interwar period. Becoming disappointed in Soviet Russia in the first years of Soviet rule, M. Berlov and his family asked the Latvian authorities to allow them to settle in Riga and obtain Latvian citizenship. Professor left a significant pedagogical and scientific legacy, including many textbooks he compiled.

The fifth study addresses the scientific activity and contribution of *Voldemārs Dāle*, Honorary Doctor of the Latvian Academy of Sciences, to the development of power engineering. The author of the article, UL Associate Professor *Austra Avotiņa*, traces important stages of the scientist's activity throughout his life, also reflecting on his cooperation with the researchers of RTU Faculty of Power and Electrical Engineering.

The next paper presents the results of research on the first engineers and architects born in the territory of present-day North Macedonia conducted by Professor *Vladimir Ladinski* of the University American College Skopje in North Macedonia. Among dozens of engineers, the researcher also identified three RPI alumni who graduated from the university before World War I and whose diplomas were recognized by the Technical Faculty of the University of Belgrade in the 1930s.

The article by aviation historian Guenther Sollinger concludes this volume of the scientific journal. It is dedicated to constructors and pilots – early developers of world aviation (1900–1914). The article was developed by analyzing the lives and professional activities of 14 142 personalities, it also reflects on the types of airplanes, helicopters, ornithopters, gliders, and other aircraft that were operated at the beginning of the 20th century until World War I.

The academic year 2022/2023 brought mournful messages – *Gunārs Asaris*, *Vera Gošteine*, *Vladislavs Grišins*, *Rihards Indriksons*, *Lūcija Kupče*, *Peter Mensah*, *Jānis Osis*, *Egils Pāns*, *Laimonis Šteinbergs*, *Gunārs Upītis*, *Jānis Valeinis*, *Visvaldis Vrubļevskis*, *Māris Zeltiņš*; lecturer and Honorary Doctor of RTU *Tālis Millers*, long-time leader of RTU folk dance ensemble «*Vektors*», choreographer *Uldis Šteins*; long-term employees – a clerk of the Office of Vice-Rector for Finance *Gunta Freiberga*, librarian of

RTU Scientific Library *Diāna Ielīte*, Chair of the Pensioners' Council of RTU Trade Union *Māra Lērums*, an employee of the Department of Engineering Mathematics *Velta Šaicāne*, a former assistant of RPI / RTU Rector *Daina Zviedre* passed away. The obituaries of RPI / RTU lecturers who passed away during the academic year 2022/2023 are published at the end of the journal.

This issue of the journal is concluded with the chronology of the key events that happened at Riga Technical University in the academic year 2022/2023 (1 Sept 2022–31 Aug 2023).

Editor-in-Chief, Associate Professor *Dr. psych. Airisa Šteinberga*